

SÒFOCLES

I

La introducció de recitats en els cants dionisiacs o ditiràmics originà el teatre grec (1). Aquests cants, d'obscura procedència, probablement asiàtica, no eren cap cosa excepcional; constituïen una de les formes de la poesia lírica i choral (2). Els choristes es pintaven llurs cares i es disfressaven amb pells de cabres (*tragos*) formant-se el mot *tragòdia* o *tragèdia*, que, segons altres opinions, prové del sacrifici que feien al déu Bacus d'un béc mentre cantaven a l'entorn l'himne sagrat o *cançó del béc* (*tragòdia*). Per a donar varietat a la cerimònia i descans als cantors, els precursors Thespis, Epigenes, Cherilus, Pratinas i Phinicus introduïren els recitats (535 a 525 a. de J. C.) fins que Esquil d'Eleusis hi donà més còs amb altres personatges (*protagonista*, *deutaragonista*), cobrint els rostres amb una careta, vestint-los adequadament i presentant-los en un cadafalc o escenari (3) decorat amb branques i vert. Aquestes modificacions, van plaure, venint després Sòfocles a millorar-les i perfeccionar-les, conservant però sempre el caràcter elevat i magestuós, distintiu de la tragèdia grega.

II

Sòfocles era natural de Colona, vila pròxima a Atenes, nat prop de cinc segles

abans de Nostre Senyor Jesucrist, l'any 495 olimpíada LXXI. Segons uns, son pare era ferrer, però, segons Plini, era fill d'una gran família, rebent, durant la seva joventut, una excel·lent educació i essent coronat en tota mena d'exercicis. Tingué per mestre de música a Lamprus i segons la crònica de Sant Geroni va representar-se la seva primera obra a l'any 1 de l'olimpíada LXXVII, venent—segons la crònica de Paros—per primera vegada, a l'any 4 de l'olimpíada LXXVII, als 28 anys.

Va vèncer a Esquil amb una tetralogia, de la qual *Triptolemus* n'era el drama satíric, determinant-se, a causa d'aquest èxit, a treballar decididament per al teatre.

Era estimat de tothom, i els atenencs, per a testimoniar-li llur admiració, l'elegiren general als 57 anys, set abans de la guerra del Peloponès.

Estava casat amb Nicostrata tenint varis fills, entre ells Iophon. Amb una dona de Sicyone, anomenada Theoris, en va tindre un, Ariston, anomenat també Sòfocles el jove, per al qual sentia una especial predilecció. Iophon acusà al seu pare d'haver perdut l'ús de la raó i Sòfocles es va defensar amb aquest raonament: «Si jo soc Sòfocles, no desatino pas; si desatino, no soc Sòfocles» i va llegir alguns passatges de l'*Edip a Colona*.

(1) V. núm. 6, pág. 93.

(2) Les formes més antigues de la poesia lírica i choral, gairebé totes religioses, de l'època mítica o primitiva de la literatura grega, es coneixen amb la denominació de *Cants vells* o *arcaics*, essent les principals: *Ay Linos* o cant de la verema, *le Peân* o himne a Apol, *Himneu* o cant nupcial, *Tranos* o lamentacions fúnebres, *Komos* o cant de tiberi i d'alegria i *Cants dionisiacs* a llaor de Bacus. Aquestes formes, en l'època clàssica, es conserven i milloren, i algunes es transformen en: *partenies* o chors de noies, *encomiòns* o cants en alabança d'un personatge, *prosodiòns* o cants de processó, *hyporquemes* o dances a honor d'Apol, *ditirambes* o cants a llaor de Bacus, etc. (F. Navarro Ledesma. *Hist. Lit.*)

(3) Hem llegit, no recordém on, que *escena* vé del grec; *branca d'arbre*.

Mori a l'any 3 de l'olimpiada XCIII (406 a. de J. C.) poc temps després de la mort d'Eurípides i un poc abans de la presa d'Atenes per Lisandrus. Tenia 89 anys. Segons uns, va morir de joia després de l'èxit d'una de ses obres; altres suposen que va morir després de llegir l'*Antígona*, durant qual lectura havia fet un gran esforç per a sostindre la veu. En fi, també s'ha escrit que va morir ofegat per un grà de raïm verd.

Està enterrat a Deschius a onze estadis d'Atenes.

III

Va escriure un gran número d'obres: alguns diuen, 123; Aristòfanes de Bizanci (1) diu 130, de les quals n'hi havia 17 que no eren originals, sinó atribuïdes. Només se'n conserven set, que son:

Ajax, probablement de les més velles, on se pinta magistralment la follia;

Antígona, que vé a ésser una continuació de *Els set contra Tebes* d'Esquil;

Edip rei, reproducció admirable de la llegenda de Tebes;

Edip a Colona, o darrers dies del malhaurat rei;

Electra, d'odis violents;

Phyloctetes, en la qual Ulises i Neoptolemus cerquen llur company Phyloctetes, abandonat en una illa deserta,

i *Les traquinianes*, on apareix la mort de l'heroi Hércul.

IV

En català, coneixem una traducció de l'*Edip rei* feta per uns quants escriptors (2) i representada la nit del 10 de març de 1903 en el teatre Novetats de Barcelona, en la IX sessió de «teatre íntim» dirigit per l'Adrià Gual.

Heu's en aquí dos fragments, suficients per a formar-se idea de l'argument:

EDIP

¿Cóm refusar-ho, esposa? Quan mon ànima vaga confosa en tempestat de duptes tot esperant la veritat que 'm salvi,

¿a qui sinó a ne tú em confiaria?

El meu pare, és Polybe de Corinte,

i la dòrica Mèrops va infantar-me.

¡Cap dignitat més alta que la meva

en tot el regne! Més la dolça calma

no havia de tornà a mon pit de príncep

des d'un gros fet que desvià ma vida.

Era un festi reial; l'ubriaguesa

guanyava als convidats, quan s'alsà un home:

¡Tú no ets fill de Polybe!—em diu.—Tot l'odi

que en mí va encendre aquell afront, a penes

poguí amagar fins a la fi del dia;

més sent a l'endemà, corro a queixar-me 'n

davant dels reis, mos pares. Aquell home

fou castigat, i es va aplacar ma ira,

però l'ofensa restava al cor clavada.

Llavors, secretament, me 'n vaig a Delfos,

més la sagrada veu del déu Apol'ius

a mes preguntes sordes, em revela

un espantós pervindre miserable:

—Seràs l'espòs de qui 't va dar la vida,—

clama sinistrament—, els fills que neixin

serán horror dels homes; el teu pare

ha de morir entre tes mans furioses!...—

Al sentir aquests mots, lluny de Corinte,

amb el cor plè d'esglai, guiat pels astres,

vaig fugir vers un lloc on el fatídic

oracle no pogué jamai complir-se.

Anava caminant... i al camí surto

on dius que morí Laius... ¡O Jocasta,

vaig a obrirte el meu cor! Escolta, esposa.

Així que avenço per la triple ruta,

veig que s'acosten un heraut i un carro

i un home a dalt, d'alçada magestuosa,

tal cóm has dit de Laius. Jo avençava,

quan tots dos rudament el pas me priven;

el guiador del carro me 'l disputa.

Llavors, jo, boig d'ira, vaig llensar-me

sobre aquell home; cau ferit, i passo.

Més, al mateix instant, sobre ma testa

el vell rebat son fuet guarnit de ferro.

¡Ben cara va pagar sa violència

l'infortunat viatger! Vaig escometre 'l

amb el bordó feixuc que a la mà duia;

i éll i els companys sota mos cops morien.

Sí, doncs, és cert que aquell era 'l rei Laius

(1) Aristòfanes de Bizanci (240 a. de J. C.), erudit i filòleg, feu un *canon* o classificació general de tots els autors grecs i formà part de la pléiade il·lustre de *gramàtics d'Alexàndria*. No convé confondre'l amb el gran autor còmic Aristòfanes d'Atenes (445-386 a. de J. C.).

(2) X. Viura, E. d'Ors, J. Pahissa, C. Capdevila i Josep Ors.

sota del cel no hi ha mortal que iguali
 sa desgràcia infinida amb ma desgràcia!
 ¡Soc avorrit dels dèus! ¡O fills de Tebes!
 ¡O estrangers! ¡No 'm pot parlar cap home
 ni acostar-se 'm tan sols! ¡Heu de llensar-lo
 de casa vostra al maleït que infama!
 Mon terrible anatema ha de complir-se
 contra de mí mateix. ¡He mort a Laius
 i profano son llit! ¿No soc un monstre
 impur i abominable? Doncs que mori
 lluny de ma terra en mig de gent estranya,
 o altrament, esposaré ma mare
 i mataré el meu pare!... Una funesta
 divinitat va perseguint mos passos!
 ¡O santa magestat dels déus! ¡Que 'l dia
 que ha d'aclarir l'incest i el parricidi
 no despunti per mí!... Primê arrenqueu-me
 de la raça mortal àns que tacar-me
 amb l'oprobri dels crims que m'amenacen!

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

MISSATGER

Ella mateixa
 s'ha donat mort. Gran sort per a vosaltres
 no ser de l'infortuni testimonis!...
 Més fins allà on m'arribi la memòria
 dec contar-vos la fi de vostra reina.
 Presa d'exaltació, i en son desvari
 arrencant-se a grapats la cabellera,
 a la cambra nupcial anà a tancar-se.
 Evoca a Laius, son marit. Recorda
 el fruit abominable d'Himeneus,
 el fill que va tacar-se amb sang paterna
 i qui engendrà niçaga incestuosa,
 i maleeix el llit on va tenir-ne
 d'un espòs, un espòs i fills d'Edipus.
 No sé com arribà sa hora darrera
 perquè Edipus entrà. Près de follia
 anava pel palau i jo, seguint-lo,
 la mort no poguí veurer de Jocasta.
 Ell anava i venia; esgarrafosos
 eren sos crits; a tots escometia
 un'arma demanant i 'l lloc on era
 la mare esposa de son fill. Tal volta
 algun déu va guiar-lo, no nosaltres.

Corpresos, no gosavem dir paraula.
 Mes éll la cambra va trobar a l'últim...
 Llensa un gran crit, i la feixuga porta
 arrencant de son lloc amb terratrèmol...
 ¡La corda estreta al coll, sospès a l'aire
 veu brandar el cadàvre de Jocasta!...
 ¡Quin udolar de bèstia moribonda!...
 Deslliga el llàç... i 'l cos s'esmuny a terra!
 ¡Paorós espectacle! Arrenca Edipus
 l'agulla d'or del manto de Jocasta,
 i en sos ulls aixecant-ne les parpelles,
 un cop i un altre cop l'agulla enfonsa
 implacable! ¡Mai més—crida—han de veure
 mon dolor ni mos crims! En la foscuria
 mai més veuràn aquells que tan cars m'eren
 i are em causen horror!—I una altra volta
 torna a ferir sos ulls. La sang rellicsa,
 no gota a gota, lentament, més negra,
 cóm pluja o cóm desfeta torrentada.
 ¡Una onada de sang! La sort antiga
 ha abandonat als descendents de Cadmus.
 Ara tot son dolors, crims i vergonyes.
 ¡Tots els mals son caiguts sobre una testal!

. . . . .
 . . . . .

V

En les obres de Sòfocles encara juguen
 bastant els oracles, però els personatges
 obren—amb tot i aquella influència—per
 impulsos propis i obeint a les propies pas-
 sions.

Va donar una nova forma a la tragèdia
 fent aparèixer un tercer interlocutor o *tri-*
gonista i reduint el chor a un paper secundari.
 A més a més, sapigué graduar l'im-
 portància de les figures posant de relleu les
 principals fent-ne un acabat estudi i uns
 veritables caràcters, dels quals n'és magis-
 tral exemple l'*Antígona*.

El coneixement que té de les virtuts i de
 les misèries humanes fa que parlin els seus
 personatges molt perfectament en totes les
 situacions passionals i en tots els múltiples
 estats d'esperit.

PERE TOST I PUIGBONET.

